

Ura 2010:1
ISBN 978-91-977809-7-1

Generationsväxlingen och regionernas befolkning

Arbetsmarknad och arbetsmarknadspolitik

Generationsväxlingen och regionernas befolkning

Innehållsförteckning	Sid
Sammanfattning	3
Inledning	6
Befolkningsutvecklingen i äldre tider	7
Utvecklingen under de senaste decennierna.....	10
Befolkningens nuvarande struktur och utveckling.....	20
Stora pensionsavgångar – men många nyinträdande	23
Allt skevare åldersfördelning i landet.....	29
Allt större utlandsfödd befolkning	35
Fler män än kvinnor i yrkesaktiv ålder	43
Slutsatser	46
Bilaga länsförklaring.....	48

Text- och bildredigering: Gun Westberg.

Sammanfattning

Sveriges befolkning har kontinuerligt ökat i flera hundra år. I äldre tider berodde folkökningen på ett markant födelseöverskott, men från mitten av 1900-talet svarar invandringsöverskottet för en allt större del av uppgången. Tre födelse toppar har dock noterats i modern tid: under 1940-talet, under 1960-talet och omkring 1990. Det är dessa som ligger till grund för befolkningens åldersprofil, och arbetsmarknadens stora utmaning idag är att med bibehållen regional balans matcha fyrtiotalisternas pensionsavgångar mot inträdet i arbetslivet av dem som är födda omkring 1990.

Under 1800-talet fick Norrlandslänen ett betydande uppsving i fråga om befolkningsutvecklingen, men denna utveckling avbröts under 1900-talet och avlöstes av nedgångar i flera av länen. Istället blev det landets tre storstadsområden som expanderade kraftigt, både genom inflyttning – bland annat från utlandet – och beroende på höga födelseantal, dock med ett visst avbrott i uppgången under främst 1970-talet. Även universitetsregionerna redovisade en stark utveckling. De senaste årtiondena har födelseöverskottet varit klart störst i Stockholms och Uppsala län, beroende på en förhållandevis låg medelålder i dessa län. I skogslänen är det däremot numera i allmänhet fråga om både födelseunderskott och inflyttningunderskott, i synnerhet i de mindre kommunerna.

De faktorer som är mest avgörande för regionernas framtida befolknings- och arbetsmarknadsutveckling är befolkningens åldersstruktur samt nettoinflyttningen. De mest frekventa åldrarna på arbetsmarknaden har i denna rapport satts till dem mellan 18 och 64 år. I regioner med låg medelålder och ett positivt inflyttningsnetto, och alltså få förestående pensionsavgångar, finns förutsättningar för expansion av sysselsättningen och ekonomin, något som kommer hela regionens befolkning till godo. Detta bidrar till att öka regionens renommé och attrahera företag och arbetskraft. På motsvarande sätt riskerar regioner med hög medelålder och många pensionsavgångar att drabbas av stagnation och utflyttning.

En nyckelfråga i sammanhanget blir då hur de stora fyrtiotalistkullarnas utgång från arbetslivet (som främst pågår fram till 2015) slår mot olika delar av landet. Det visar sig att storstadslänen och Uppsala län här har det bäst förspänt, medan förutsättningarna är sämst i flertalet skogslän samt i några län i sydöstra Götaland. Mellan 2009 och 2015 väntas sålunda, per år, endast 1,7 procent av den arbetsföra befolkningen gå i pension i Stockholms län, jämfört med 2,6 procent i Dalarnas län. Det kan emellertid noteras att de största pensionsavgångarna i Gotlands län kommer först i början av 2020-talet. Flera småorter

och glesbygdskommuner i landet kan vänta mycket stora avgångar framöver, och detta även efter 2015. Exempelvis kommer avgångsnivån i Pajala att stiga till över 4 procent per år under perioden 2016-2025. Under åren fram till 2015 ligger dock Valdemarsvik i topp med 3,9 procent nyblivna folkpensionärer.

Den regionala utvecklingen påverkas också av i vilken mån arbetsmarknadens nytillskott, ungdomar födda kring 1990, finns att tillgå och här spelar olika regioners attraktivitet en stor roll. Om man väger samman ut- och inträden i arbetsför ålder finner man att bara fyra län – storstadslänen och Uppsala län – kommer att öka *antalet* personer i åldern 18-64 år fram till 2025. Samtliga skogslän svarar för markanta nedgångar, Västerbotten dock först om ett par år. Det bör emellertid tilläggas att *andelen* invånare i nämnd ålder minskar i samtliga län, men att gapet mellan starka och svaga län ökar undan för undan. År 2025 beräknas sålunda andelen invånare i åldern 18-64 år till 61 procent i Stockholms län, jämfört med bara 53 procent i Dalarnas län.

På kommunnivå blir variationen i *andelarna* ännu större, från 43 procent i Pajala till 67 procent i Sundbyberg. Som kommungrupp betraktad kommer storstäderna att även framdeles uppvisa den klart gynnsammaste åldersstrukturen, med en markant uppgång av *antalet* invånare i yrkesaktiv ålder. I många av de små kommunerna kommer däremot kvoten mellan antalet personer i yrkesaktiv ålder och hela befolkningen att bli allt lägre framöver. Även vad beträffar antalet personer i aktiv ålder väntas nedgången bli störst i några norrländska kommuner. Den största uppgången förutses i Botkyrka, mycket till följd av en stor invandring.

En viktig faktor för regionernas tillväxt är också inslaget av utlandsfödda. Dessa har dock en lägre sysselsättningsgrad än de svenskfödda, eftersom många av dem går i utbildning. I hela landet utgör de nu 17 procent av befolkningen mellan 18 och 64 år, och 2025 väntas andelen uppgå till 22 procent. Andelen utlandsfödda varierar stort mellan länen, men är överallt stadd i uppgång. De högsta andelarna finns i storlänen samt i Västmanlands län, de lägsta i skogslänen samt Gotlands län. År 2025 väntas nivån bli högst i Skåne län (29 procent) och lägst i Gotlands län (7 procent). Det enda län där antalet utlandsfödda efterhand minskar i antal är Norrbotten.

Även om de utlandsfödda i stort sett är fåtaligast i glesbygdskommunerna och flest i storstäderna, finns ett par andra kommuner med ett särskilt mönster. Det gäller Botkyrka och Haparanda, där nästan hälften av befolkningen i arbetsför ålder är invandrad. För Haparandas del är det främst fråga om Finlandsfödda, men de utlandsfödda i Botkyrka är mestadels invandrade som flyktingar och anhöriga till dessa. Både i

Botkyrka och i Södertälje – landets tredje största invandrarkommun, relativt sett – väntas en ytterligare uppgång, och som första kommun i landet kommer Botkyrka på 2020-talet att ha fler utlandsfödda än svenskfödda i befolkningen 18-64 år. Däremot väntas flera småkommuner i skogslänen minska sin utlandsfödda befolkning.

En annan faktor av mer långsiktig betydelse för den regionala utvecklingen är könsfördelningen. I åtskilliga glesbygdskommuner är kvinnorna i klar minoritet, vilket undan för undan sätter spår i födelsestatistiken. Det mest tydliga exemplet på en sned könsfördelning är Pajala, där bara 44 procent av den arbetsföra befolkningen 2008 utgjordes av kvinnor. På länsnivå är det i Norrbotten och Blekinge som kvinnoandelen är lägst, knappt 48 procent. I storstäderna, förortskommunerna och de större städerna råder däremot ett visst mansunderskott.

Den viktigaste åtgärden för att underlätta generationsväxlingen, och motverka dess negativa effekter, är att förbättra integrationen av de utlandsfödda på arbetsmarknaden, och att påverka dem att bosätta sig också utanför storstads- och tillväxtområdena. Det är också mycket viktigt att tillvarata även andra latent resurser på arbetsmarknaden, till exempel ungdomar med studiesvårigheter. Den tämligen dystra utveckling som beskrivs i denna rapport bygger på ett antal antaganden, grundade på aktuella trender, attityder och beteendemönster i samhället. Men om förutsättningarna ändras, till exempel genom nya kommunala strategier eller andra politiska eller enskilda initiativ, kan bilden ljusna avsevärt.

Inledning

Sverige står nu, liksom många länder i vår omvärld, inför en stor omställning på arbetsmarknaden. De stora skarorna av personer födda på 1940-talet – framför allt kring mitten och slutet av det årtiondet – står i begrepp att lämna arbetsmarknaden, och ersättas av ungdomar födda omkring eller strax efter 1990 – också det en ganska stor befolkningsgrupp. Detta ställer stora krav på det svenska samhället, och inte minst på Arbetsförmedlingen. För att belysa problemen på nationell nivå har vi tidigare utgivit rapporten Arbetskraftsutbudet i Sverige – en utblick mot 2030 (Ura 2004:3). I nu föreliggande rapport går vi ett steg vidare och fokuserar på regionala och lokala konsekvenser av generationsväxlingen. Denna rapport, som specialstuderar befolkningsförändringarna ur ett regionalt perspektiv, är en del av ett större projekt som behandlar generationsväxlingens konsekvenser för arbetsmarknaden och som kommer att presenteras i sin helhet vid halvårsskiftet 2010.

Rapportens slutsatser kan måhända förefalla ganska dystra för vissa regioner. Men syftet med rapporten är just att peka på den hotbild som tornar upp, med ett tudelat land som utvecklas i olika riktningar. Detta ska dock ses som ett faktaunderlag för politiska maktcentra, myndigheter, organisationer med flera, i arbetet med att förhindra att hotbilden kommer att realiseras. Först som sist grundar sig ju befolknings- och arbetsmarknadsutvecklingen till stor del på invanda attityder och beteendemönster, exempelvis när det gäller valet av bostadsort och benägenheten att anställa utlandsfödd arbetskraft. Vad som behövs för att komma de dystra profetiorna på skam – och alltså göra föreliggande prognos irrelevant – är någon form av nationell samling kring den framtida arbetskraftsförsörjningen, och det är som informationsunderlag inför denna kraftsamling som denna rapport, och för övrigt hela generationsväxlingsprojektet, har en viktig mission att fylla.

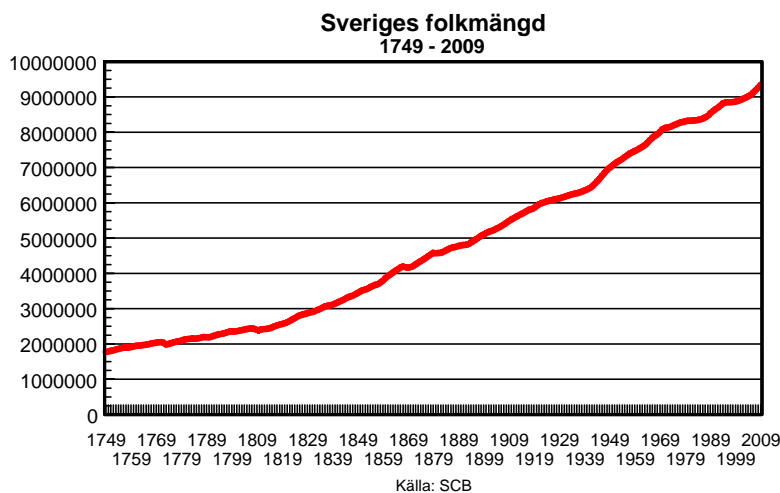
Några konkreta motåtgärder för att vända trenden har inte utarbetats i rapporten, utan denna syftar till att skapa en process runt om i landet för att undvika den beskrivna utvecklingen. Enligt vår mening är dock följande insatser fundamentala för samtliga regioner:

- Integrationen av de utlandsfödda måste förstärkas
- Strukturarbetslösheten måste begränsas – för den skull måste exempelvis utbildningssystemet fungera bättre
- Den förtida utslagningen från arbetsmarknaden måste motarbetas
- Kvinnornas arbetskraftsdeltagande kan ökas något – vilket främst gäller de utlandsfödda
- Arbetskraftsinvandring kan tillgripas inom vissa bristyrken

Befolkningsutvecklingen i äldre tider

Kontinuerlig folkökning

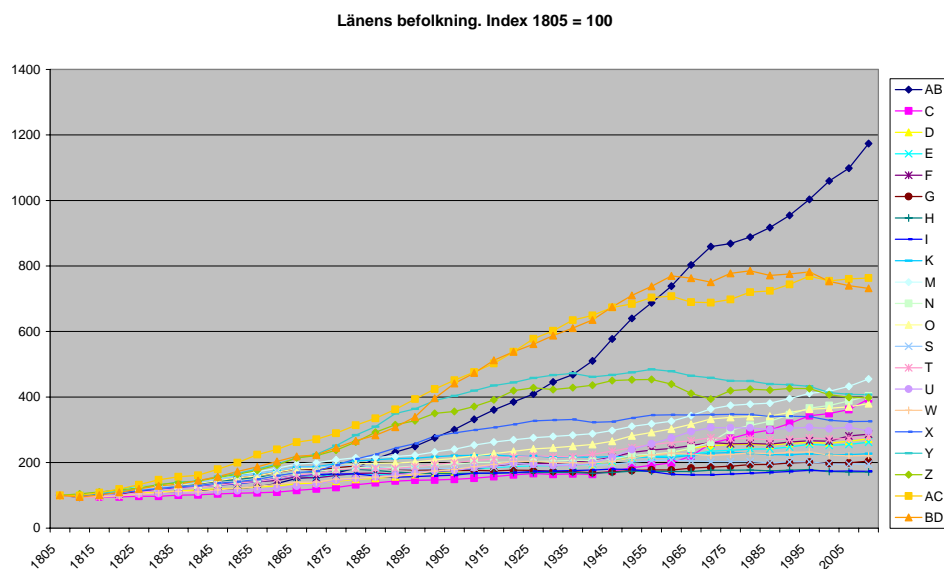
Sverige har fört statistik över befolkningsutvecklingen ända sedan mitten av 1700-talet. Då uppgick landets befolkning till 1,8 miljoner invånare, ett tal som fram till idag har femdubblats. Uppgången har varit kontinuerlig, med endast några kortvariga avbrott under 1700- och 1800-talet. Ökningen var dock periodvis svag under 1980- och 1990-talet, med en årlig befolkningstillväxt på endast några tusen personer. Folkökningen beror dels på stora födelseöverskott – som emellertid minskat påtagligt de senaste decennierna, och under några år kring millennieskiftet förbyttes i födelseunderskott – dels på den under efterkrigstiden starkt ökande invandringen. Denna avlöste en period med ett stort utvandringsöverskott under årtiondena närmast före första världskriget, och en period med relativt låga migrationstal därefter. Antalet födlsor uppgick under 1800-talets senare del samt i början av 1900-talet till mellan 120 000 och 140 000 per år. Samma höga nivå nåddes under 1940-talet, dock i förhållande till en betydligt större befolkning. Relativt höga födelsetal noterades också under 1960-talet samt under åren kring 1990. Invandringen har sedan 2006 uppgått till cirka 100 000 per år, vilket är den högsta nivån någonsin. Nettoinvandringen under åren 2006-2009 utgjorde sammanlagt 224 000 personer.

Störst ökning i södra Sverige

Det föreligger betydande regionala skillnader i landet när det gäller folkmängdens ökningstakt. Påfallande är att uppgången under en stor

del av 1800-talet, relativt sett, var särskilt stark i norra Sverige. Under 1900-talet ändrades dock detta förhållande efter hand, och under århundradets senare hälft var utvecklingen tidvis nedåtriktad i skogslänen¹, samtidigt som storstadslänens och de närliggande pendlingslänen svarat för en betydande befolkningstillväxt. Särskilt snabbt har Uppsala län ökat – varvid befolkningen nära nog fördubblats de senaste 50 åren – samt Hallands och Stockholms län. Mot detta kan ställas Västernorrlands län, som kännetecknas av en i stort sett kontinuerlig nedgång, och där befolkningen nu är 15 procent lägre än år 1960. Det enda av skogslänen som har ökat sin befolkning jämfört med 1960 är Västerbotten, och det enda län utöver skogslänen som minskat i folkmängd är Kalmar.

Se bilaga för länsförklaring.

Stockholm har varit storstad länge

Stockholm har varit Sveriges i särklass största stad genom flera århundraden, och under 1850-talet passerade befolkningen nivån 100 000 invånare. Göteborg har varit landets näst största stad åtminstone sedan 1700-talet, och passerade 100 000 invånare omkring år 1890. På tredje och fjärde plats låg länge Karlskrona och Norrköping, och även Gävle var under en tid större än Malmö. Det var först under 1860-talet som

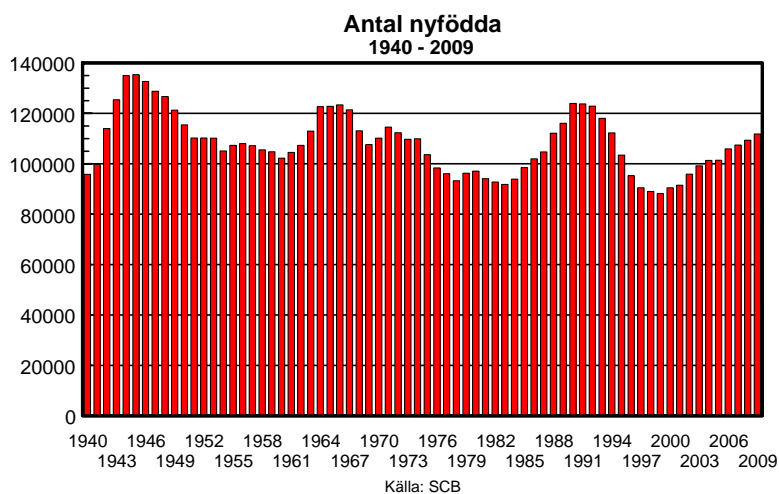
¹ Värmlands, Dalarnas, Gävleborgs, Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län.

Malmö placerade sig som rikets tredje stad. Under 1910-talet överskreds invånarantalet 100 000. I nuläget finns ytterligare 10 kommuner med över 100 000 invånare, vilket dock i nästan samtliga fall beror på sammanslagningar med omgivande kommuner i samband med den stora kommunreformen 1971.

Utvecklingen under de senaste decennierna

Tre stora födelsetoppar under 1900-talet

Dagens befolkningsfördelning mellan olika åldersgrupper bestäms i första hand av tre stora födelsetoppar under 1900-talet: en på 1940-talet, en på 1960-talet och en under åren kring 1990. Dessutom har en tydlig uppgång noterats under 2000-talets första årtionde. Mellan dessa toppar fanns uttalade svackor under 1950-talet, åren kring 1980 samt åren kring millennieskiftet. Barnafödandet var också mycket lågt under 1930-talet. Den största av topparna var den under 1940-talet, då det föddes mer än 120 000 personer per år under perioden 1943-1949, därav 135 000 under vardera året 1944 och 1945. Drygt 120 000 per år föddes även under perioderna 1964-1967 samt 1990-1992². De lägsta födelsenivåerna nåddes under åren 1933-1935, med cirka 85 000 nyfödda per år, samt 1997-2001, med cirka 90 000 per år. Även i början av 1980-talet sjönk nivåerna till strax över 90 000, medan däremot svackan på 1950-talet var något mindre påfallande.

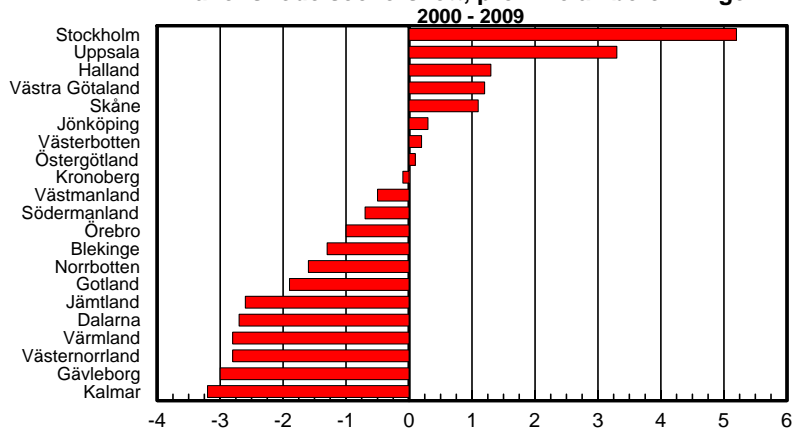
² Genom invandring och en viss mortalitet har "40-talistpuckeln" förskjutits något med åren. Tyngdpunkten i nuvarande befolkning ligger på årskullarna mellan 1944 och 1950, med cirka 120 000-125 000 födda per år. Dessutom överträffas den numera av några senare årskullar: cirka 135 000 per år under 1964-1967 samt cirka 130 000 per år under 1990-1992.

Stora födelseöverskott i Stockholm och Uppsala - underskott i skogslänen

Det är endast två län som uppvisat klart större födelseöverskott³ än riksgenomsnittet det senaste årtiondet, nämligen Stockholm och Uppsala. Under åren 2000-2009 uppgick födelseöverskotten i dessa län till i genomsnitt 5,2 respektive 3,3 promille av befolkningen, jämfört med 1,0 promille i riket som helhet. I Stockholms län hade nivån ökat till hela 6,6 promille 2009. Även under 1900-talets senare decennier kännetecknades utvecklingen i dessa län av större födelseöverskott än riksgenomsnittet, men med den skillnaden att nivåerna då låg högre i Uppsala än i Stockholms län. Ett annat län som genom åren mestadels företett större överskott än riket är Halland. Under årtiondena före millennieskiftet förekom stora överskott även i några andra län, framför allt Västerbotten och Norrbotten, men de har nu sjunkit till nivåer under riksgenomsnittet. Övriga skogslän har under de senaste 50 åren stadigt legat klart under detta genomsnitt, och här är det i allmänhet fråga om födelseunderskott. Låga nivåer förekommer även några län i södra Sverige, framför allt Kalmar. Lägst i landet låg under den senaste tioårsperioden just Kalmar län samt Gävleborgs län, med ett genomsnittligt underskott på 3,2 respektive 3,0 promille. Födelseöverskottet/underskottet i ett län är framför allt avhängigt av befolkningens åldersfördelning, men det beror också på medellivslängden och på antalet barn per kvinna i fertil ålder. Befolkningens medelålder är lägst i Stockholms och Uppsala län – 39 respektive 40 år – och högst, cirka 43 år, i flera av skogslänen samt i Halland, Gotland och Blekinge. Medellivslängden varierar från knappt 80 år i Gävleborgs och Norrbottens län till nästan 82 år i Hallands och Uppsala län.

³ Dvs. födelsetal minus dödstal.

Länens födelseöverskott, promille av befolkningen

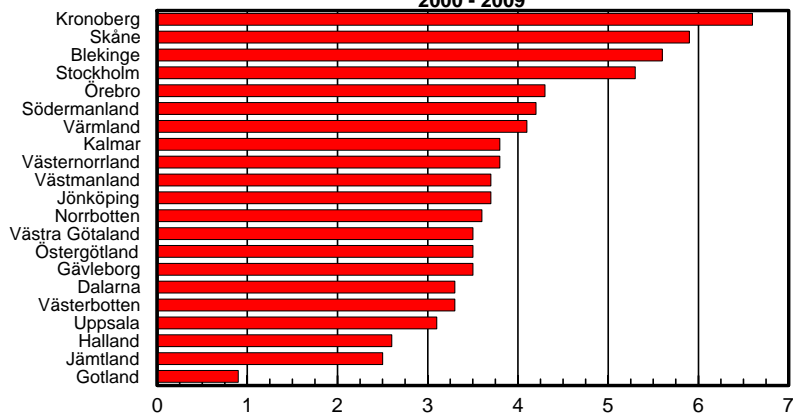

Källa: SCB

Störst invandring till Kronoberg just nu - men flest utrikesfödda i Stockholm

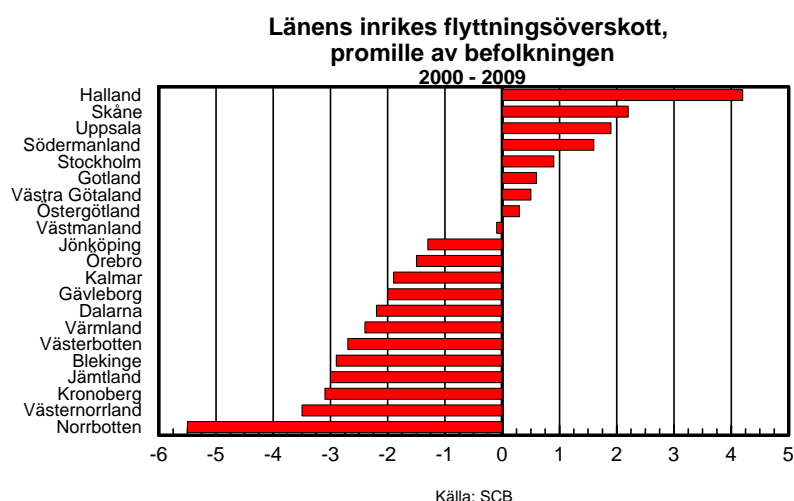
Länens befolkningsutveckling styrs också av flyttningarna över läns- och riksgrensarna och var i landet invandrarna väljer att bo. De senaste åren har invandringsöverskottet varit störst i Kronobergs län. Det uppgick där under perioden 2000-2009 till 6,6 promille av befolkningen, i årsmedeltal. Även några andra län i södra Sverige – däribland Skåne och Stockholm – översteg riksgenomsnittet, som noterades till 4,3 promille. För det lägsta överskottet, 0,9 promille, svarade Gotlands län, och andra län med låga överskott var Jämtland och Halland.

Länens invandraröverskott, promille av befolkningen

Källa: SCB

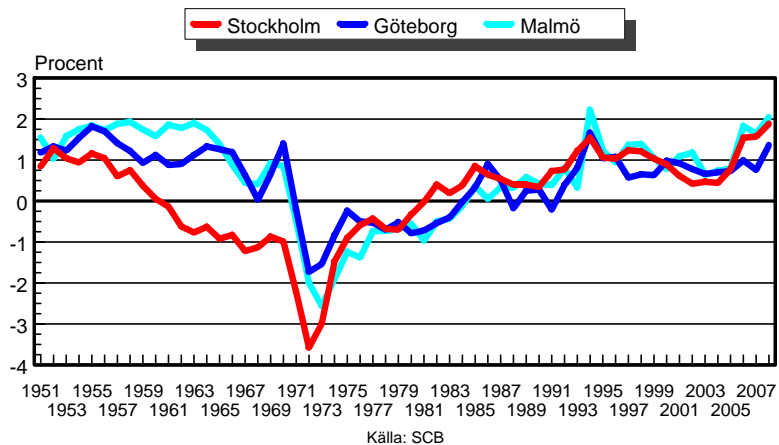
När det gäller det inrikes flyttningsnettot var däremot Hallands län den största vinnaren under det senaste decenniet, med 4,2 promille per år av befolkningen. Även Skåne, Uppsala och Stockholm låg bra till, liksom Södermanlands län (som dock under tidigare år ofta haft ett negativt flyttnetto). Förlorarna fanns främst i skogslänen samt i Kronoberg och Blekinge. Norrbottens län tappade i genomsnitt per år 5,5 promille av befolkningen till sydligare belägna län. Flyttningarna mellan länen styrs bland annat av utvecklingen på arbetsmarknaden och ungdomarnas val av studieort, men också av sociala aspekter, inte minst för de utlandsfödda. Dessa utgör nu 20 procent av Stockholms läns och 17 procent av Skåne läns befolkning, men bara 4 procent av Gotlands och 6-9 procent av skogslänens befolkning. Riksgenomsnittet uppgår till 14 procent.

Förortererna växer snabbast

Av ovanstående framgår att storstadslänen i modern tid haft en stark befolkningstillväxt sedan flera decennier. När det gäller de tre storstäderna själva har dock uppgången under denna tid varit ganska måttlig, och lägre än i riket som helhet. Från slutet av 1960-talet till början av 1980-talet skedde till och med en kontinuerlig nedgång av storstädernas sammanlagda invånarantal. Särskilt tydligt märktes detta i Stockholm vars befolkning minskade under hela 1960- och 1970-talet, med sammanlagt nästan 160 000 invånare, och det skulle dröja ända till 2008 innan huvudstadens befolkning översteg 1960 års nivå. Mellan 1950 och 2008 uppgick Stockholms folkökning till knappt 9 procent, jämfört med 35 procent i Göteborg och 44 procent i Malmö, medan riket som helhet ökade med 31 procent.

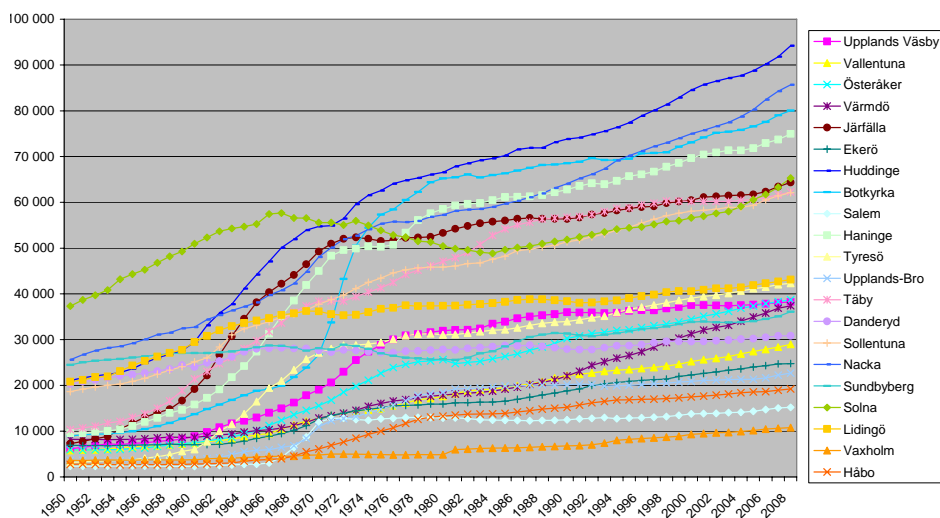
Storstädernas befolkningsutveckling 1951 - 2008

Istället är det förortskommunerna⁴ som har svarat för en mycket snabb folkökning. Särskilt anmärkningsvärd är den stora uppgången under 1950-talet och det tidiga 1960-talet, med nära nog en fördubbling under en femtonårsperiod. Till detta bidrog en omfattande kontorisering av själva stadskärnorna, vilket också ledde till en svår bostadsbrist. Under de senaste decennierna har förorternas expansionstakt emellertid avtagit, och deras befolkningstillväxt ligger numera i paritet med storstädernas (1 à 1,5 procent per år). Sammantaget har förortskommunerna vuxit med 235 procent sedan 1950, och räknas Stockholms förorter för sig har dessa vuxit med 287 procent, till i nuläget nära 1 miljon invånare. Särskilt dramatisk är uppgången i Tyresö, från 3 000 till 42 000 invånare. Andra exempel på kommuner vilkas befolkning mångdubblats är Botkyrka, Järfälla och Haninge. Räknar man bara de tio senaste åren återfinns de relativt sett största ökningarna i Värmdö och Vaxholm. Det kan noteras att två av förortskommunerna ligger utanför själva storstadslänen: Håbo i Uppsala län och Kungsbacka i Västra Götalands län. Framför allt den förstnämnda uppvisar en mycket stark befolkningstillväxt.

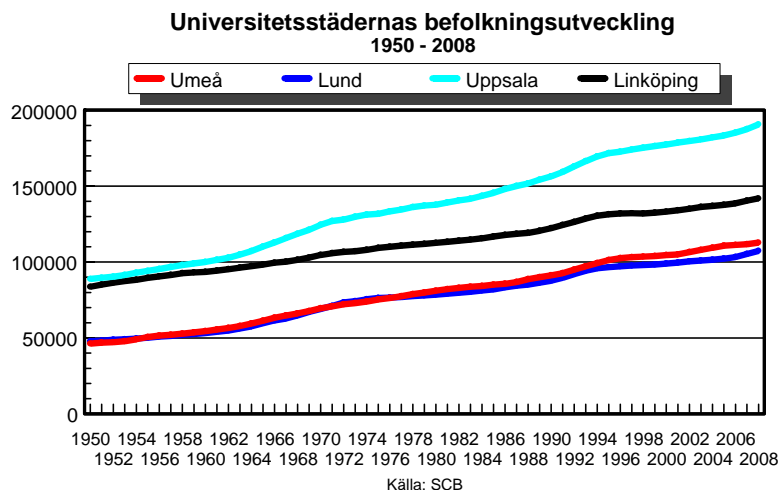
⁴ Enligt SKL:s (Sveriges Kommuner och Landsting) klassificering av landets kommuner i olika kommungrupper. Under den period då statistik över kommunernas befolkning finns tillgänglig (alltså från 1950 och framåt) har två stora kommunreformer genomförts – 1952 och 1971 – och utöver detta har på senare år enstaka kommuner slagits samman eller delats. Antalet kommuner uppgår just nu till 290, jämfört med cirka 2 500 före år 1952. Alla uppgifter om kommuner och kommungrupper i det följande är baserade på den nu aktuella kommunindelningen.

Stockholmsförorternas befolkningsutveckling

Många andra större städer expanderar

Även utanför storstadsområdena finns det många kommuner som uppvisar en stark befolkningsutveckling. Till dessa hör den grupp som här benämns större städer. Dessa är viktiga regionala centra och drar ofta till sig utflyttare från mindre orter och glesbygd i omgivningarna. Några av dessa kommuner har sedan 1950 ökat sitt befolkningsunderlag med mer än 100 procent: Umeå, Södertälje, Lund och Uppsala. Tre av dessa är universitetsstäder, något som i allmänhet ger gynnsamma förutsättningar för etableringar av företag och därmed för befolkningstillväxt. Några av de större städerna har minskat sin befolkning: Örnsköldsvik, Skellefteå och Karlskrona. För Karlskronas del förefaller dock utvecklingen ha vänt på senare år. Sammantaget har de större städerna sedan 1900-talets mitt ökat i befolkning med 50 procent.

Även kommuner inom ordinärt pendlingsavstånd från de större städerna drar befolkningsmässig nytta av de senares expansion. Här spelar de lokala kommunikationerna en viktig roll när det gäller regionförstoringen. Ett exempel på en expansiv pendlingskommun är Sigtuna, där närheten till Arlanda inneburit stora utvecklingsmöjligheter. Denna kommun har sedan 1950 vuxit med nästan 400 procent, låt vara att tillväxttakten bedarrat något under 1970-talet och framåt. Även Stenungsund har expanderat mycket kraftigt. Det finns emellertid också flera exempel på pendlingskommuner med minskande befolkning. För den mest negativa utvecklingen svarar Storfors, med en 30-procentig befolkningsnedgång. Som helhet har dock pendlingskommunerna, i relativa tal, ökat sin befolkning nästan lika mycket som gruppen större städer.

Försämring för de varuproducerande kommunerna

Gruppen av varuproducerande kommuner omfattar bruksorter och andra industriintensiva kommuner. De flesta av dem ligger i Götaland, och hälften av dessa finns i något av Smålandslänen. Bland annat kan nämnas Gnosjö, Värnamo och Gislaved, som i ett längre perspektiv uppvisat en god utveckling både på arbetsmarknaden och i befolkningshänseende. Allra mest sedan 1950 har dock befolkningen ökat i Oxelösund, med en fördubbling på knappt 60 år. Om tidsperspektivet förkortas blir dock bilden mörkare, och de senaste decennierna har flertalet kommuner – även Oxelösund – minskat i befolkning. Det kan också noteras att det tidigare så uppmärksammade Gnosjö förlorat 7 procent av sitt befolkningsunderlag på 10 år. På längre sikt är befolkningsminskningen emellertid störst i Uppvidinge, som sedan 1950

tappat 30 procent av befolkningen. Orsaken till nedgångarna är strukturaliseringar inom industrin, som slagit hårt mot många mindre orter som varit uppbyggda kring något visst industriföretag.

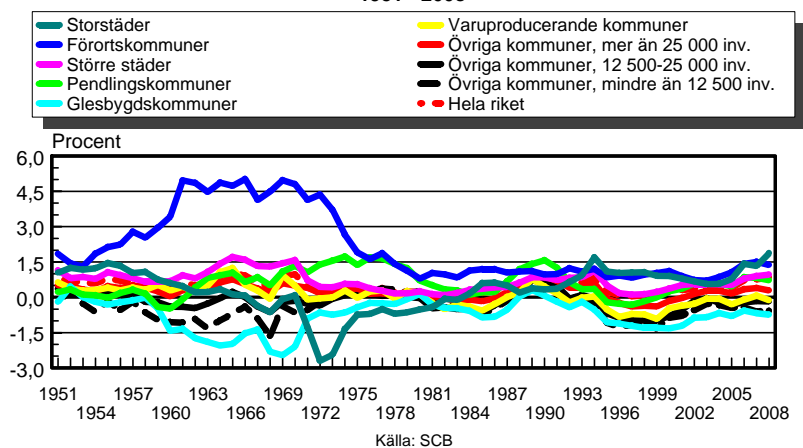
Glesbygdskommunerna försvagas alltmer

Den kommungrupp som har de största problemen på arbetsmarknaden är tveklöst glesbygdskommunerna. Dessa är med ett par undantag (Ydre, Dals Ed) belägna i skogslänen, och avståndet till länets centralorter är ofta långt. De flesta av dessa kommuner har omkring eller under 10 000 invånare. Samtliga glesbygdskommuner har minskat i befolkning de senaste decennierna, och i åtskilliga fall är det fråga om en halvering på knappt 60 år. Både den största och den minsta nedgången återfinns i Norrbottenskommuner: Överkalix respektive Älvsbyn. Ser man istället till de senaste tio åren finns det emellertid två glesbygdskommuner som ökat något i folkmängd: Åre och Årjäng. I glesbygdskommunerna, liksom i andra tillbakagående kommuner, är det framför allt yngre personer i arbetsför (och reproduktiv) ålder som flyttar ut. Detta innebär påfrestningar på kommunernas ekonomi och ökar risken för en fortsatt nedgång av deras befolkning.

Blandad utveckling för övriga kommuner

Enligt SKL:s nomenklatur finns ytterligare tre kommungrupper: övriga kommuner mer än 25 000 invånare; övriga kommuner 12 500 – 25 000 invånare; samt övriga kommuner mindre än 12 500 invånare. I dessa grupper finns både uppgångar och nedgångar av befolkningstalen, men generellt sett går det bättre för de större än för de mindre kommunerna. Den kommun som minskat mest sedan 1950 – och därmed halverat sitt befolkningstal – är dock Kramfors, som har närmare 20 000 invånare. För den största ökningen under denna tidsperiod svarar Ängelholm, som har knappt 40 000 invånare.

Kommungruppernas befolkningsutveckling 1951 - 2008

Tätorter och småorter

Vid sidan av SKL:s kommunindelning har SCB också gjort en indelning av rikets orter i tätorter⁵ och småorter⁶. Denna indelning beskriver på ett mer nyanserat sätt än kommunindelningen rikets befolkningsstruktur. Bland annat ingår Stockholms stad och stora delar av kranskommunerna i en och samma tätort, benämnd Stockholm. Enligt SCB:s definition fanns 1940 tätorter i landet år 2005 (som är senaste redovisningstillfälle), vilket var 4 fler än år 2000 och 126 fler än år 1960. I den största tätorten, Stockholm, bodde det då 1 252 000 personer. Övriga tätorter med mer än 100 000 invånare var Göteborg (510 000), Malmö (258 000), Uppsala (128 000) och Västerås (107 000). För Stockholms stad utgör befolkningsandelen i tätorten 99,98 procent, och även i några av huvudstadens kranskommuner är nivån mycket hög – i Sundbyberg exakt 100 procent. Motsvarande andel i större städer utanför storstadsområdena ligger i allmänhet på mellan 60 och 80 procent. Länsfördelat varierar andelen personer i tätort från 57 procent i Gotlands län till 95 procent i Stockholms län.

År 2005 fanns 2876 småorter i landet, vilket var 186 fler än 2000 och 439 fler än 1990 (då redovisningen startade). I de flesta kommuner finns numera både en eller (oftast) flera tätorter, ett antal småorter och

⁵ Tätorter ska bestå av sammanhängande bebyggelse med högst 200 meter mellan husen och ha minst 200 invånare, och minst 50 procent av husen ska ha permanentboende.

⁶ Småorter ska bestå av sammanhängande bebyggelse med högst 150 meter mellan husen och ha 50 - 199 invånare.

ren glesbygd. År 2005 bodde i riket som helhet 84,4 procent av befolkningen i tätorter, 3,1 procent i småorter och 12,6 procent i glesbygd. En marginell förskjutning från småorter och glesbygd till tätorter har därmed ägt rum mellan 2000 och 2005. I ett längre tidsperspektiv blir tätorternas tillväxt tydligare – sedan år 1960 har deras andel av totalbefolkningen stigit med 11,7 procentenheter.

Befolkningens nuvarande struktur och utveckling

Flera faktorer styr utvecklingen

Fokus för denna rapport ligger på den kommande befolkningsutvecklingen i olika regioner, i synnerhet med hänsyn till åldersfördelningen. Detta är av största vikt när det gäller att bedöma den framtida arbetskraftstillgången och försörjningsbördan i länen och kommunerna. Dessa faktorer påverkar i sin tur den ekonomiska utvecklingen, och återverkar därmed också på den framtida befolkningsutvecklingen.

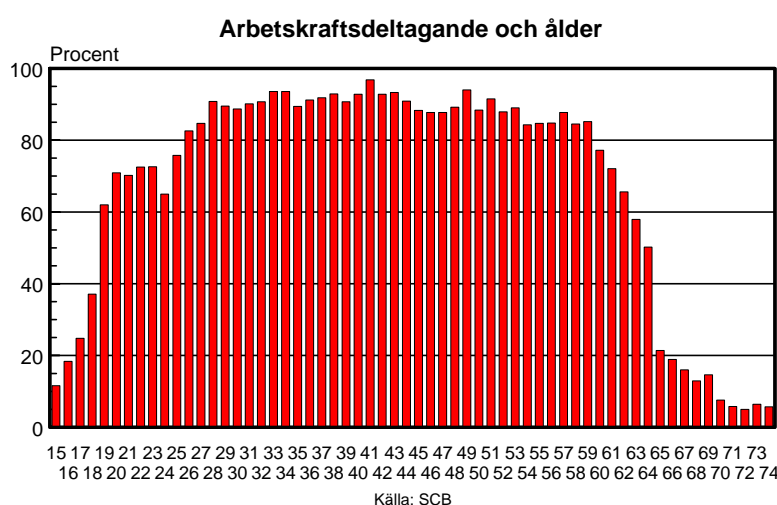
Befolknings- och arbetskraftsutvecklingen i de olika regionerna styrs av flera faktorer: nativitet och mortalitet, immigration och emigration, samt inrikes flyttningar över läns- och kommungränser. En nyckelfråga i detta sammanhang är självfallet arbetsgivarnas behov av arbetskraft på olika håll i landet, och denna fråga avhandlas i en senare rapport inom ramen för projektet Generationsväxlingen. Men det är också av vikt att studera befolkningens sammansättning i regionerna, och det är detta som denna rapport avser att belysa.

En hög medelålder i en region varslar om förhöjda dödstal, medan en stor befolkning i reproduktiv ålder kan förväntas främja barnafödandet. Vidare kan en stor befolkningsdiskrepans mellan män och kvinnor i en region vara ett förebud om utflyttning av det överrepresenterade könet, och på längre sikt naturligtvis försvaga återväxten i regionen genom dämpad reproduktion. När det gäller utlandsfödda personer är det ett känt faktum att de gärna flyttar till kommuner där deras släktingar, vänner och andra landsmän är bosatta. Ungdomar flyttar ofta till universitets- och högskoleorter, eller i varje fall till andra större städer med ett välutvecklat utbud av handelsvaror, kultur och nöjen. Pensionärer å andra sidan återvänder gärna till sin forna hembygd, eller flyttar till orter där de har sina avkomlingar inom nära räckhåll. På grundval av antaganden kring invandring, flyttningmönster, nativitet och mortalitet har SCB utarbetat långsiktiga prognoser över den framtida befolkningsutvecklingen, som ligger till grund för bedömningarna i föreliggande rapport.

Stora variationer mellan regionerna

Denna rapport belyser de kommande befolkningsförändringarna, medan hela projektet Generationsväxlingen främst tar sikte på arbetsmarknadsaspekterna av befolkningsutvecklingen i olika län och kommuner. Härvid kan emellertid konstateras, att arbetskraftsdeltagandet skiljer sig inte bara mellan olika åldersgrupper, utan också mellan svenskfödda och utlandsfödda samt mellan män och kvinnor. Andelen

av befolkningen mellan 16 och 64 år som ingick i arbetskraften uppgick 2009 till 73,7 procent bland utlandsfödda, jämfört med 81,5 procent bland svenskfödda. Männens arbetskraftstal utgjorde 82,7 procent och kvinnornas 77,6 procent. Ännu mer påtaglig är skillnaden mellan olika åldrar. Arbetskraftstalet låg inom åldersgruppen 26-59 år i allmänhet mellan 85 och 95 procent, men för de yngsta på arbetsmarknaden på 65-75 procent. Från och med 60 års ålder faller arbetskraftsdeltagandet snabbt. I denna rapport specialstuderas befolkningen mellan 18 och 64 år, där den överväldigande majoriteten av arbetskraften finns.

Det föreligger betydande skillnader i förutsättningar – exempelvis ålder och etnisk härkomst – mellan olika delar av landet, och därmed måste man räkna med en stor spridning av utvecklingstrenderna. Grovt sett kan sägas att de regioner som haft en stark befolknings- och arbetskraftstillväxt de senaste åren – och hit hör framför allt de tre storstadsregionerna – kommer att fortsätta att växa snabbt, med tyngdpunkt på de yngre åldersgrupperna, medan den negativa utvecklingen väntas fortsätta i glesbygden och i de mindre orterna.

Låg medelålder i tillväxtkommunerna ...

En tillväxtkommun kännetecknas av en förhållandevis låg medelålder, med få pensionsavgångar och många utträden på arbetsmarknaden. Den goda reproduktionen betyder att återväxten i befolkningen och arbetskraften är tryggad för framtiden. I och med det höga arbetskraftstalet finns det goda möjligheter att tillgodose de lokala behoven av handel, transporter och annan service. Det finns gott om jobböppnande utbildningsmöjligheter (som temporärt också ökar folkmäng-

den). Den goda tillgången på välutbildad arbetskraft verkar stimulerande på etablering och inflyttning av kunskapsbaserade företag, och en stigande befolkning ökar förutsättningarna för entreprenörer att expandera och locka andra att starta företag. Den yrkesaktiva befolkningens försörjningsbörda är låg, och den lokala ekonomin befinner sig oftast i balans, med brett skatteunderlag, låga skatter och god kommunal service som följd. Medaljens baksida är en tidvis besvärande brist på arbetskraft, bostäder och infrastruktur, men bostads- och infrastrukturinvesteringar skapar å andra sidan nya jobb inom kommunen. Totalt sett överväger i allmänhet de positiva faktorerna, vilket gör kommunen attraktiv för inflyttning från andra delar av landet, och även från utlandet. En uppåtriktad befolknings- och arbetskraftsspiral är etablerad.

... men hög i de tillbakagående

En tillbakagående kommun däremot har oftast hög medelålder, med många pensionärer som kräver vård och omsorg och många äldre yrkesarbetande som är på väg att trappa ned sin verksamhet. Försörjningsbördan för en sjunkande andel yrkesverksamma är betungande, och kommunalskatten är ofta hög. Efterfrågeglapp och resursbrist på arbetsmarknaden orsakar luckor i både den privata och den kommunala servicen, något som minskar invånarnas möjlighet och benägenhet att bo kvar i kommunen. Dessa kommuner ligger dessutom ofta geografiskt långt från landets tillväxtcentra, vilket dämpar företagens lönsamhet, och de ligger i många fall i klimatiskt mindre gynnade områden, vilket medför extra kostnader för bland annat uppvärmning. Nedläggningar av företag får stort genomslag på den lokala arbetsmarknaden, vilket medför stigande arbetslöshet. Många av de yngre flyttar från kommunen, som därvid riskerar att dräneras på yngre arbetskraft. Utflyttningen och företagsnedläggelserna resulterar dessutom i tomma bostäder och lokaler.

Stora pensionsavgångar – men många nyinträdande

Fyrtioåringarna går i pension

Vad som nu sker på svensk arbetsmarknad, och som kommer att accentueras ytterligare de kommande åren, är en successiv utfasning av 40-talisterna, som kommer att vara i stort sett avslutad i mitten av 2010-talet. Samtidigt står den stora gruppen av ungdomar med födelseår omkring 1990 inför sitt inträde på arbetsmarknaden. I viss mån tar dessa flöden ut varandra, och antalet personer i åldern 18-64 år fortsätter att öka ett par år framåt. Under åren 2014-2018 inträffar sedan en minskning, eftersom de små ungdomskullarna från slutet av 1990-talet då ska börja ersätta delar av de betydligt fler 50-talisterna. Därefter ökar volymen på nytt, till följd av de stigande födelsetalen efter millennieskiftet. Mellan 2008 och 2025 förutses en ökning av antalet personer i yrkesaktiv ålder med 1,9 procent. Orsaken till att befolkningstalet hålls uppe framöver är det förväntade invandringsöverskottet i landet – vilket är ett centralt antagande i den senaste befolkningsprognosen från SCB.

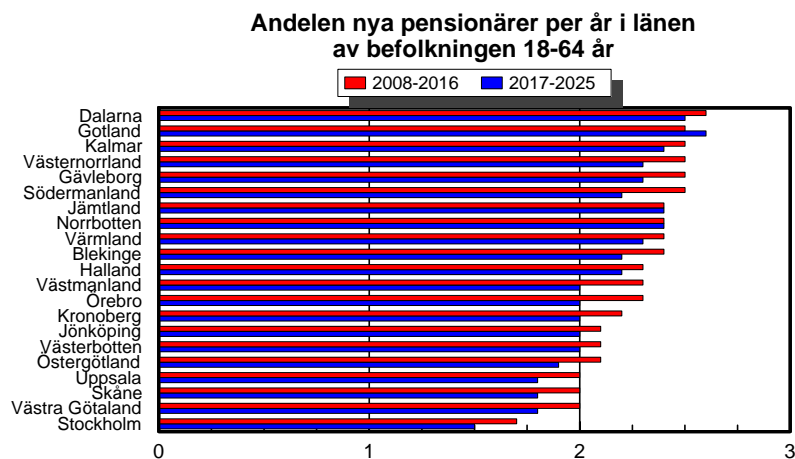
I relation till hela befolkningen sker emellertid redan nu en viss nedgång av andelen personer i åldern 18-64 år, men den blir ganska måttlig de närmaste åren. Kring mitten av 2010-talet blir nedgången något större, men under 2020-talet dämpas den sedan åter. Till nedgången i de relativa talen bidrar framför allt de – i förhållande till de arbetsin- trädande ungdomskullarnas storlek – stora pensionsavgångarna, men också den förväntade fortsatta ökningen av befolkningens medellivslängd. Som riksgenomsnitt väntas andelen personer i åldern 18-64 år minska från 61,4 procent 2008⁷ till 57,5 procent 2025. Andelen 65-åringar av befolkningen i arbetsför ålder – vilket får ses som ett mått på andelen pensionsavgångar ur arbetskraften – stiger från 2,0 procent år 2008 till nästan 2,2 procent under 2010 och 2011, för att sedan falla tillbaka till 1,9 procent under 2010-talets senare del och under det tidiga 2020-talet. En mer detaljerad beskrivning av generationsväxlingen på riksplånet finns i den tidigare nämnda rapporten från Arbetsförmedlingen: Arbetskraftsutbudet i Sverige – en utblick mot 2030 (Ura 2004:3).

⁷ Den statistik som ligger till grund för denna publikation producerades under år 2009, och har därför 2008 som basår och 2009-2025 som prognosår.

Få avgångar i Stockholm – många på Gotland

Befolkningens medelålder var 2008 lägst i Stockholms och Uppsala län, med knappt 40 år. Även Västra Götalands och Skåne län låg strax under riksgenomsnittet, som uppgick till 41 år. Samtliga övriga län låg över rikssnittet, och högst – cirka 43 år – låg skogslänen (utom Västerbotten) samt några län i sydöstra Götaland: Kalmar, Gotland och Blekinge.

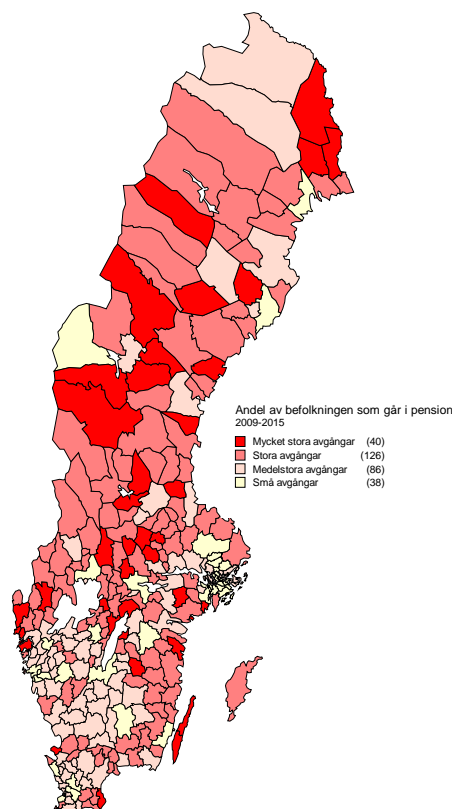
Medelålderns länsfördelning visar sig bland annat när det gäller volymerna av de förestående pensionsavgångarna. Andelen 65-åringar i den arbetsföra befolkningen var 2008 lägst i Stockholms län, där 1,7 procent av befolkningen i arbetsför ålder uppnått ordinär pensionsålder, och högst i Gotlands län med 2,4 procent. Andelarna har mellan 2008 och 2009 ökat i praktiskt taget alla län. Uppgången fortsätter i år och nästa år i många län, även om ökningstakten bedarrar. Därefter sker en minskning i nästan alla län, följt av en utplaning från årtiondets mitt. En ännu bättre utveckling uppvisar Stockholms län, där andelen nyblivna pensionärer väntas börja sjunka något redan i år. Till detta bidrar framför allt en stor ökning av den yngre befolkningen i arbetsför ålder. I detta län beräknas andelen nya pensionärer sedan, under hela perioden fram till 2025, ligga klart under motsvarande nivå för alla andra län, även om en svag ökning – från 1,5 till 1,6 procent – väntas i början av 2020-talet. Även för Gotlands län väntas en något annorlunda utveckling, varvid andelen pensionsavgångar trendmässigt sakta ökar ända fram till början av 2020-talet, då den uppgår till 2,7 procent – klart mest i landet. Under perioden 2009-2015 – då andelen pensionsavgångar blir som störst – varierar nivån från 1,7 procent i Stockholms län till 2,6 procent i Dalarnas län, kring ett riksgenomsnitt på 2,1 procent.

Stora pensionsavgångar i många mindre kommuner

Det finns stora variationer mellan landets kommuner i fråga om medelåldern, och därmed antalet pensionsavgångar. Flertalet kommuner i Stockholms län har en medelålder under 40 år – dock har Knivsta den allra lägsta medelåldern, 36 år. Motpolerna är här Pajala och Överkalix, med drygt 48 år. I stort sett gäller att kommunerna i storstadsområdena har låg medelålder och får förhållandevis få avgångar framöver, men att stora avgångar sker i många mindre kommuner – inte bara i skogslänen, utan i många fall även längre söderut. Under perioden 2009-2015 väntas sålunda andelen pensionsavgångar i relation till befolkningen 18-64 år bli störst i Valdemarsvik (3,9 procent), följt av Borgholm, Rättvik och Pajala. Lägst blir andelen i Sundbyberg (1,4 procent), följt av Malmö, Göteborg och Stockholm. Även i universitetsstäderna är andelarna av naturliga skäl låga. Av de 50 kommuner som de närmaste åren får lägre andel avgångar än riksgenomsnittet ligger bara fyra i skogslänen: Umeå, Åre, Karlstad och Luleå. Å andra sidan återfinns alla kommuner i Stockholms län, utom Norrtälje, på den nedre halvan av tabellen över pensioneringsfrekvenser de kommande åren.

Pensionsavgångar 2009-2015

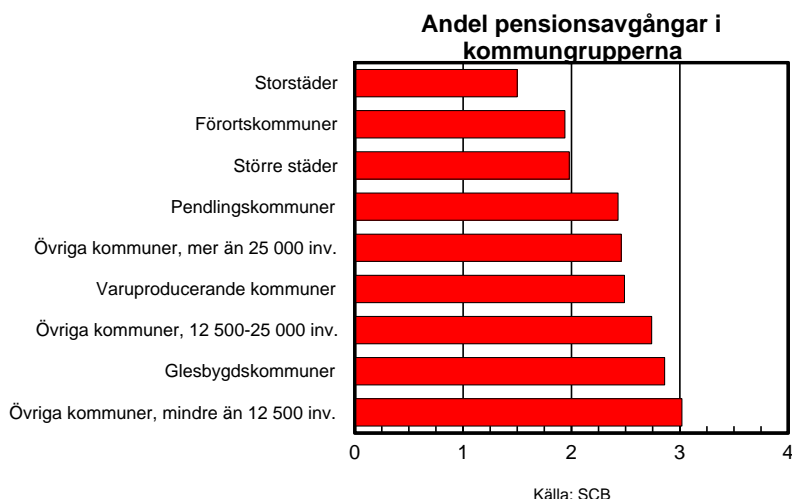

I åtskilliga mindre kommuner, framför allt i skogsläna, fortsätter antalet pensionsavgångar att stiga även efter mitten av 2010-talet. Under femårsperioderna 2016-2020 och 2021-2025 är de största pensionsavgångarna att vänta i Pajala, och under båda perioderna uppgår andelen till så mycket som cirka 4,3 procent. Mycket höga nivåer väntas också i Övertorneå och Övertorneå, samt i Borgholm. Även här är storstäderna och deras kranskommuner mest gynnade, i många fall med andelar på drygt 1,3 procent under perioden 2016-2020 och drygt 1,4 procent under den därpå följande femårsperioden.

Stor spännvidd även mellan kommungrupperna

Den stora skillnaden i medelålder och pensionsavgångar mellan olika delar av landet visar sig också om man grupperar kommunerna enligt SKL:s nomenklatur. Medelåldern är lägst i förortskommunerna och storstäderna, cirka 39 år, och högst i glesbygdskommunerna och övriga kommuner med mindre än 12 500 invånare, cirka 45 år. Den klart

lägsta andelen pensionsavgångar mellan 2009 och 2015, 1,5 procent av befolkningen i arbetsför ålder, finner man i gruppen storstadskommuner. För förortskommunerna och de större städerna ligger andelen nära 2 procent. Störst andel, 3,0 procent, beräknas för gruppen övriga kommuner med mindre än 12 500 invånare, och därefter följer gruppen glesbygdskommuner.

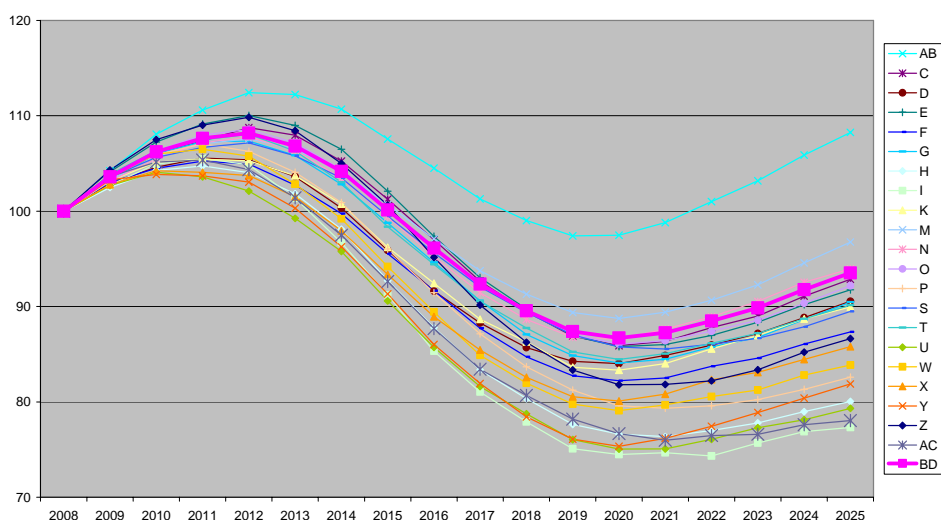
Växande ungdomskullar de närmaste åren

Om fyrtiotalisternas utgång från arbetsmarknaden är den ena komponenten i de kommande årens generationsväxling, så är den andra komponenten inträdet i arbetslivet för de ungdomskullar som är födda omkring 1990. Eftersom etableringsåldern på arbetsmarknaden inte är lika enhetlig som pensionsåldern – den växlar bland annat mellan olika yrkeskategorier, och därmed mellan olika delar av landet – så är det vanskligt att göra en samlad bedömning av hur mycket ungdomarnas inträde betyder för olika regioner. I glest befolkade regioner, utan möjlighet till högre studier, sker etableringen på arbetsmarknaden ofta efter avslutad gymnasieutbildning – och i vissa fall ännu tidigare – medan inträdesåldern i regioner med många universitets- och högskolestuderande är högre. I de sistnämnda regionerna är dessutom inslaget av ungdomar i befolkningen större än annorstädes. Ungdomarna kan ju i många fall vara inflyttade från andra orter för utbildningens skull, och de kan efter utbildningens slut söka arbete på annat håll i landet.

För att spegla tillgången på nyexaminerad arbetskraft har vi här valt att studera utvecklingen av antalet personer i åldern 18-24 år de kommande åren. Antalet ungdomar i denna ålder ökar just nu i samtliga län, men börjar redan 2011 vika nedåt i Dalarnas, Västernorrlands och

Jämtlands län. Från och med 2013 blir sedan tendensen klart nedåtriktad i samtliga län, innan nästa uppgång sker på 2020-talet, till följd av uppgången i födelsetal strax efter millennieskiftet. Allt som allt ökar antalet 18-24-åringar med 8,3 procent i Stockholms län, medan alla andra län får färre ungdomar. Störst, med 22,7 procent, blir nedgången i Gotlands län, följt av bland annat de flesta skogslänen. På riksbasis minskar antalet ungdomar med 6,5 procent, och det är bara för Skåne och Hallands län som mindre nedgångar än så förutses.

Antalet under 25 år av befolkningen 18-64 år. Index 2008 = 100

Se bilaga för länsförklaring.

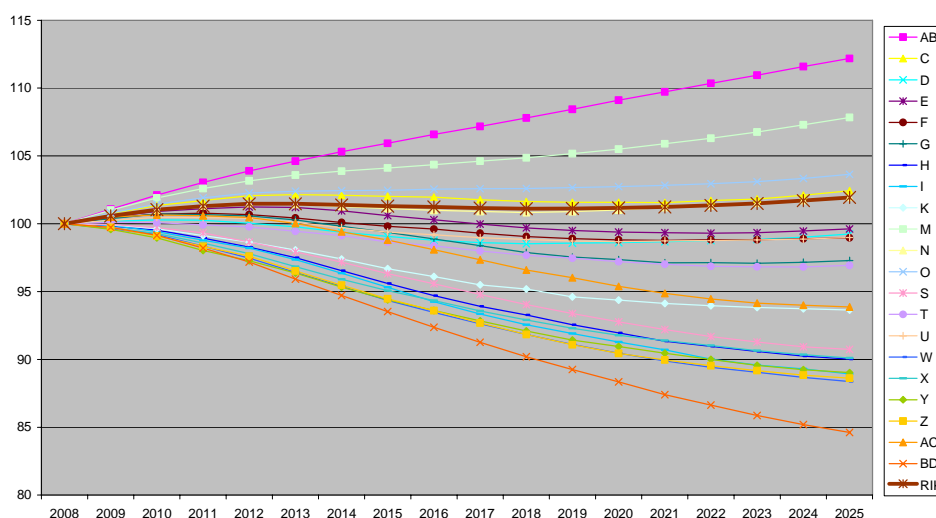
När det gäller andelen ungdomar av den arbetsföra befolkningen blir dock bilden annorlunda. Här kommer Stockholms län att ligga lägst under hela prognosperioden, från 13,3 procent 2008 till 12,9 procent 2025. En viktig förklaring till detta är en hög andel invandrad eller inrikes inflyttad befolkning, som i allmänhet passerat ungdomsåren. De högsta nivåerna uppvisar universitetslänen Västerbotten – från 17 procent 2008 till 15,7 procent 2025 – samt Uppsala och Linköping. På riksnivå minskar andelen 18-24-åringar av befolkningen 18-64 år under prognosperioden från 14,8 till 13,5 procent.

Allt skevare åldersfördelning i landet

Befolkningen i arbetsför ålder minskar i många län

Den uppgång i den arbetsföra befolkningen som sker under de närmaste åren, och även under 2020-talet, kommer bara ett mindre antal län till godo. Den starkaste utvecklingen väntas i Stockholms, Skåne, Västra Götalands och Uppsala län, alltså län som redan i nuläget har en stark ställning i detta hänseende. I skogslänen (utom Västerbotten) samt i sydöstra Götalands län väntas däremot från och med 2009 en oavbruten minskning av befolkningen i arbetsför ålder. Även Västerbottens län kommer framöver att drabbas allt tydligare av nedgången.

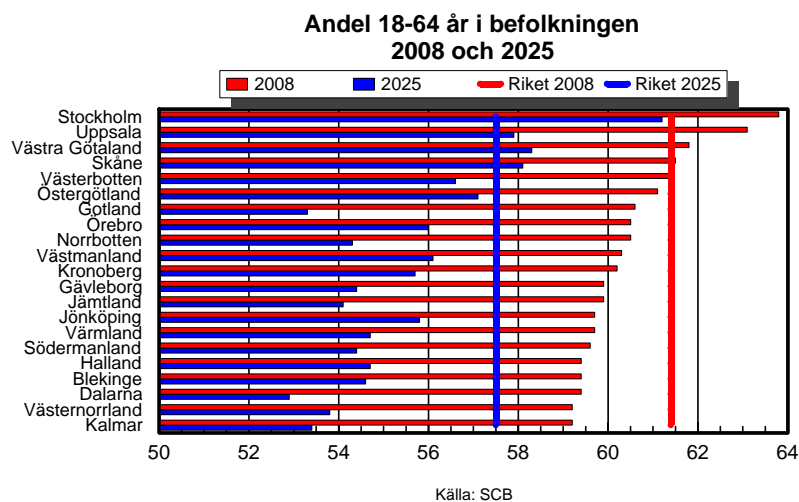
Antal personer i åldern 18-64 år i länen. Index 2008 = 100

Se bilaga för länsförklaring.

Om man istället betraktar andelen av befolkningen som befinner sig i arbetsför ålder blir bilden överlag mer negativ. Det visar sig då att samtliga län kommer att drabbas av minskningar. Detta gäller dock i mindre grad Stockholms län än övriga län, och gapet i arbetsmarknadsutveckling mellan Stockholms län och de andra länen kommer därmed att öka ytterligare. Även de andra storlänen samt Uppsala län och – till en början – även Västerbottens län ligger bra till, medan övriga skogslän samt länen i sydöstra Götaland får en betydligt svagare utveckling. I utgångsläget (2008) varierade den arbetsföra befolkningens andel från 59,2 procent i Västernorrlands och Kalmar län till 63,8 procent i Stockholms län. Spridningen mellan länen väntas öka undan för undan, och år 2025 beräknas andelarna variera från 52,9

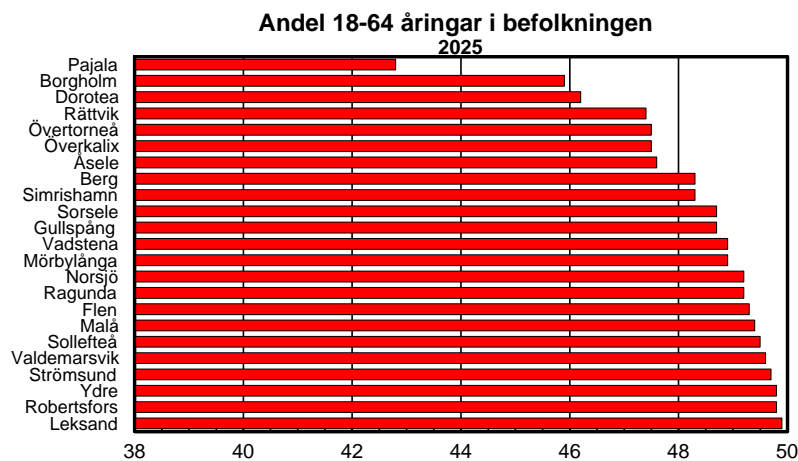
procent i Dalarnas län – där utvecklingen av befolkningens sammansättning i det långa loppet väntas bli mest negativ – till 61,2 procent i Stockholms län.

Den arbetsföra befolkningen varierar stort mellan kommunerna

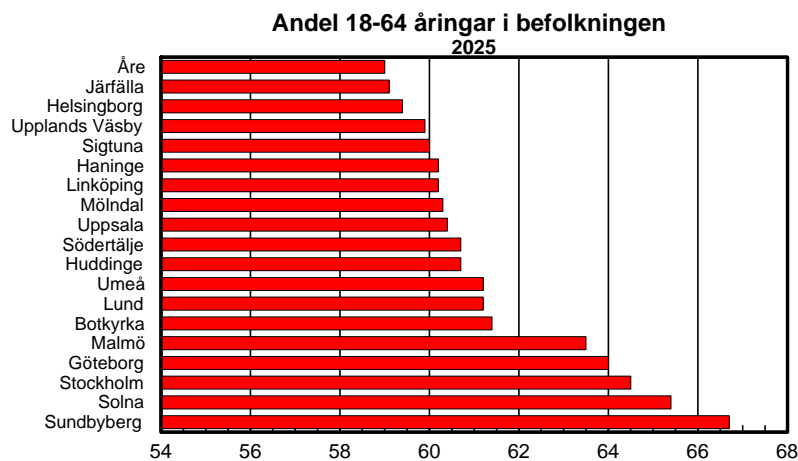
I många mindre kommuner råder betydande obalanser i åldersfördelningen, med ett stort antal förestående pensionsavgångar och ett begränsat antal ungdomar som är på väg in på arbetsmarknaden. Därmed sjunker andelen personer i arbetsför ålder (18-64 år) de kommande åren, och arbetskraftsdeltagandet urholkas alltmer. Ett tydligt exempel på detta är Pajala, vars andel i arbetsför befolkning väntas minska mellan 2008 och 2025 från 52,3 till 42,8 procent, lägst i landet. Näst lägst väntas nivån bli i Borgholm, 45,9 procent – efter en likaledes mycket kraftig nedgång – och sedan följer Dorotea med 46,2 procent⁸. Nivåerna på denna variabel har ett omvänt samband med kommunernas försörjningsbörda, som kan beskrivas som kvoten mellan antalet personer i hela befolkningen och antalet sysselsatta. I kommuner med stor försörjningsbörda blir trycket på ekonomin hårt, och för att dessa kommuner ska undgå att höja skatterna eller att göra besparingar i den offentliga servicen ökar trycket på att omfördela resurserna mellan rika och fattiga kommuner.

⁸ Det är dock viktigt att notera att en förutsättning för att denna utveckling inträffar är att nuvarande tendens kvarstår. Utvecklingen kan brytas om trenden förändras, exempelvis genom nya kommunala strategier.

Källa: SCB

Situationen är bättre i landets tillväxtkommuner, som framför allt är belägna i storstadsområdena, och även i universitetsstäderna. Även här minskar dock andelen invånare i yrkesaktiv ålder. Den högsta nivån 2025 förutses för Sundbyberg, där den väntas ligga på 66,7 procent. Därefter följer Solna med 65,4 procent, Stockholm med 64,5 procent, Göteborg med 64,0 procent och Malmö med 63,5 procent. Sistnämnda kommun får därmed den minst negativa utvecklingen bland storstäderna, med 1,5 procentenhets nedgång mellan 2008 och 2025. Den bästa utvecklingen i landet väntas i Danderyd, där andelen 18-64-åringar bara väntas minska med en halv procentenhet under denna tidsperiod.

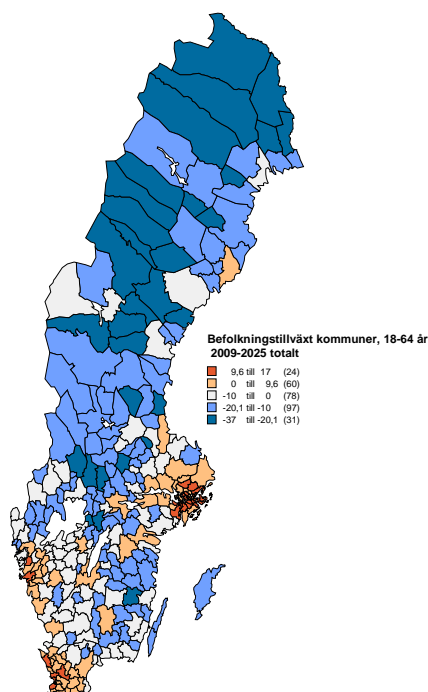
Källa: SCB

Antalet arbetsföra personer ökar i vissa kommuner

Att andelen personer i arbetsför ålder minskar i landets samtliga kommuner beror på en kraftig ökning av antalet pensionärer, som överflyglar utvecklingen av antalet personer i arbetsintensiva åldrar. Sistnämnda utveckling varierar i sin tur starkt mellan olika kommuner. Mellan 2008 och 2025 ökar befolkningen 18-64 år i 84 kommuner, medan den minskar i resterande 206. I första hand är det kommuner i storstadsområdena som växer, och den största ökningen – cirka 16 procent – återfinns i Botkyrka, Vallentuna, Malmö och Värmdö. För den största ökningen i de 20 kommunerna utanför storstadslänen svarar Knivsta, som kommer på plats 35 med en 8-procentig uppgång, men i övrigt är det ett antal större städer som dominerar denna bild.

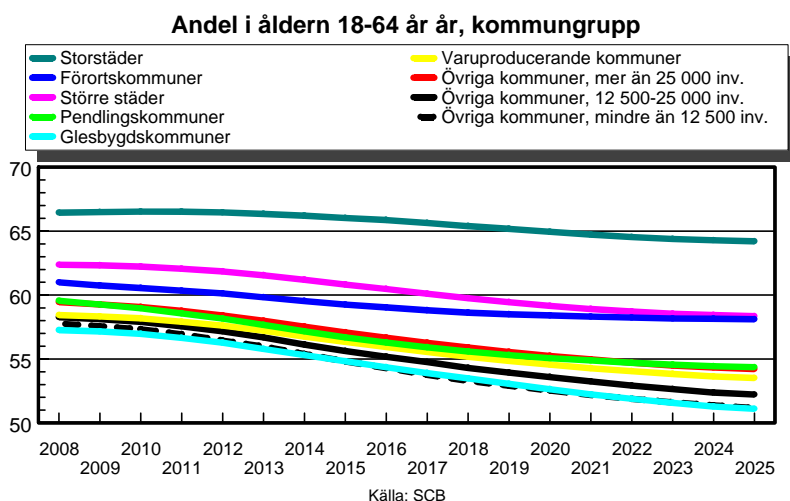
Av de kommuner som väntas förete en vikande trend förutses minst 10 procents nedgång i 128 kommuner. Särskilt stora minskningar – mer än 20 procent – är att vänta i 31 kommuner. De flesta är belägna i skogslänen – endast Gullspång, Laxå, Hällefors och Hultsfred tillhör andra län. Pajala riskerar att minska mest, och därefter följer ytterligare tre Norrbottenskommuner och fyra Västerbottenskommuner.

Befolkningstillväxt 2009-2025, totalt

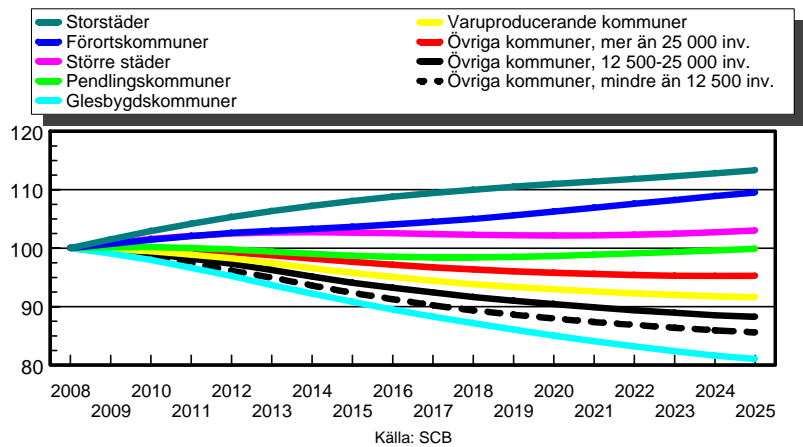
Storstäderna har den gynnsammaste befolkningsstrukturen

När man bryter ned kommunstrukturen i kommungrupper ser man mycket tydligt hur gynnsam befolkningssituationen för storstadsgruppen är. I denna grupp var 66,4 procent av 2008 års befolkning mellan 18 och 64 år. Det beräknas till och med bli marginella ökningarna under 2009 och 2010, till skillnad från alla de andra kommungrupperna. Under 2025 väntas nivån ligga på 64,2 procent, vilket är mer än någon annan kommungrupp hade redan i utgångsläget 2008. Gruppen större städer ligger näst bäst till, med 62,4 procent 2008, men år 2025 väntas förortskommunerna – med 61 procent i utgångsläget – nästan ha tagit in de större städernas försprång. För båda dessa kommungrupper beräknas nivån då till drygt 58 procent, vilket är något mer än i riket som helhet. De andra kommungruppernas nivåer uppgick 2008 till mellan 57 och 60 procent – lägst i glesbygdskommunerna – och väntas ligga på mellan 51 och 54 procent år 2025.

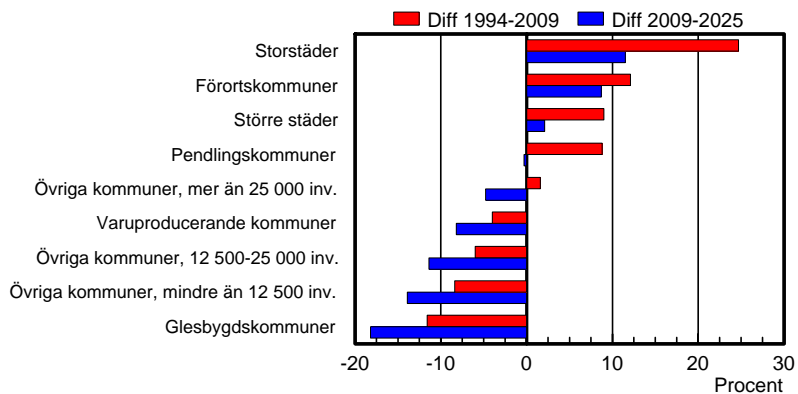

Även antalsmässigt skiljer sig befolkningsutvecklingen åt mellan kommungrupperna. Antalet personer i åldern 18-64 år ökar mest i storstäderna – 13,3 procent fram till 2025. Ökningar förutses även för förortskommunerna och, i någon mån, även för de större städerna. Ingen nämnvärd förändring väntas för pendlingskommunerna. Övriga kommungrupper kommer att minska sin befolkning i arbetsför ålder, glesbygdskommunerna mest med 19 procent. I samtliga kommungrupper blir dock utvecklingen svagare än under de senaste femton åren.

Antal i åldern 18-64 år, kommungrupp Index 2008 =100

Procentuell förändring av befolkningen 18-64 år

Allt större utlandsfödd befolkning

Ojämn fördelning i landet av utlandsfödda

De utlandsfödda blir en allt viktigare resurs på svensk arbetsmarknad. Stora invandrargrupper kännetecknas emellertid av ett förhållandevis lågt arbetskraftsdeltagande. Till dessa hör nyligen invandrade personer, vilka ofta är flyktingar. Särskilt lågt arbetskraftsdeltagande har utomeuropeiskt födda personer, i synnerhet kvinnor⁹. De utlandsfödda är mycket ojämnt spridda över landet, och denna grupps lägre arbetskraftsdeltagande får således olika genomslag i olika regioner. Det kan därför vara befogat att närmare analysera den nuvarande och framtida regionala fördelningen av de utrikes födda.

I utgångsläget (år 2008) utgjorde andelen utlandsfödda 17,1 procent av befolkningen i åldern 18-64 år, och denna andel väntas till 2025 stiga till 21,5 procent. Endast tre län ligger högre än riksgenomsnittet: Stockholms län (24,9 procent), Skåne län (21,1 procent) och Västmanlands län (17,9 procent). Dessa läns nivåer väntas 2025 ha stigit till 28,9, 26,6 respektive 22,2 procent, och alltså fortfarande ligga över riksgenomsnittet. Det tredje storlänet, Västra Götaland, följer nästan exakt rikets utveckling under hela den undersökta perioden.

Den lägsta andelen utlandsfödda i den arbetsföra befolkningen återfinns i Gotlands län, endast 5 procent. Nivån väntas vara lägst i riket även 2025, då den beräknas till 7,2 procent. Därefter följer samtliga skogslän, vilkas andelar uppgick till 7-10 procent under 2008 och beräknas till 9-14 procent under 2025.

Markanta ökningar i Skåne - men minskning i Norrbotten

Andelen utlandsfödda i befolkningen ökar de kommande åren i samtliga län, och nästan detsamma gäller för antalet utlandsfödda. Undantaget är Norrbotten, där antalet så smått börjar minska från och med år 2012. Därmed kommer antalet utlandsfödda att minska mellan 2008 och 2025, med 0,8 procent. I övriga län sker en kontinuerlig ökning under hela perioden. Den är särskilt stor i Skåne län (35,6 procent), samt vidare i Jönköpings, Östergötlands, Stockholms, Gävleborgs, Kronobergs och Gotlands län. Samtliga dessa län ökar snabbare än riket som helhet, där uppgången blir 28,3 procent. Västra Götalands län ligger något lägre, med 27 procent. Minst blir uppgången i Ble-

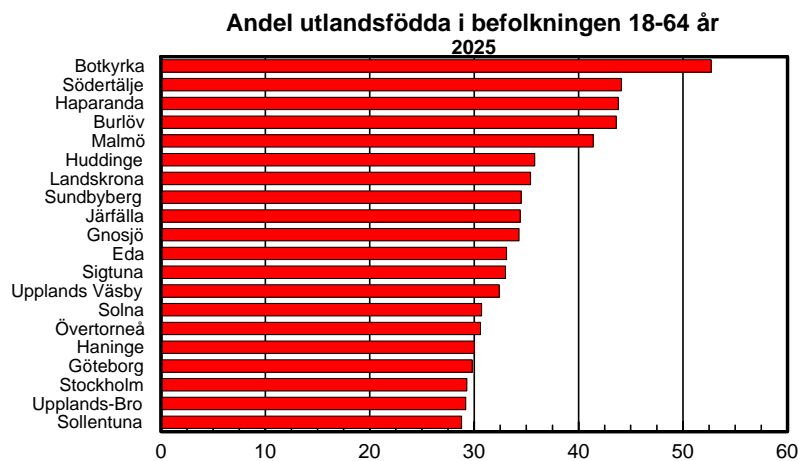
⁹ 3:e kvartalet 2009 hade utrikesfödda kvinnor ett arbetskraftsdeltagande på endast 52,3 procent, jämfört med 63,4 procent bland utomeuropeiskt födda män och 77,7 procent för inrikesfödda män.

kinge och Dalarnas län, med 14,9 respektive 17,4 procent. För samtliga län gäller att uppgången blir snabbast i början av perioden, och att ökningstakten därefter avtar något.¹⁰

Botkyrka och Haparanda har flest utlandsfödda

Den ojämna regionala fördelningen av de utlandsfödda framträder ännu tydligare om man bryter ned statistiken på kommunnivå. Två kommuner framstår då som mycket invandrartäta: Botkyrka och Haparanda. Deras andel utlandsfödda i befolkningen 18-64 år uppgick år 2008 till 46 respektive 43,9 procent. Nivån i Botkyrka väntas till 2025 ha stigit till 52,7, medan den inte kommer att förändras nämnvärt i Haparanda. Även i ett annat viktigt hänseende skiljer sig dessa kommuner åt: i Botkyrka består en stor del av de utlandsfödda av flyktingar som fått asyl i Sverige – och anhöriga till dem – medan invandringen i Haparanda huvudsakligen utgörs av Finlandsfödda, av vilka dock många utträtt ur arbetslivet via sjuk- och aktivitetsersättning. Södertälje – nu med 36,4 procents utrikesfödda i arbetsför ålder – väntas år 2025 ha passerat Haparanda i fråga om invandrartäthet. I övrigt dominerar statistiken av ett antal kommuner i Stockholms och Skåne län – där Malmö är den särklassiskt folkrikaste. Denna stads andel utlandsfödda i åldern 18-64 år väntas mellan 2008 och 2025 öka från 35,8 till 41,4 procent. Även de andra storstäderna är tämligen invandrartäta, och andelarna ökar dessutom något: Göteborg från 26 till 29,8 procent och Stockholm från 25,7 till 29,3 procent. Bland mindre kommuner med hög andel personer födda i andra nordiska länder kan nämnas Övertorneå, Eda och Strömstad, som alla ligger runt 25 procent i andel utlandsfödda, och framför allt i Eda väntas inslaget av utlandsfödda växa markant framöver. Bland de mindre kommunerna bör också nämnas Gnosjö, där andelen utlandsfödda väntas stiga markant, från den redan ganska höga nivån 25,8 procent år 2008. Denna sysselsättningsintensiva kommun är också ett bra exempel på att invandrad arbetskraft i stor omfattning kan etableras på arbetsmarknaden.

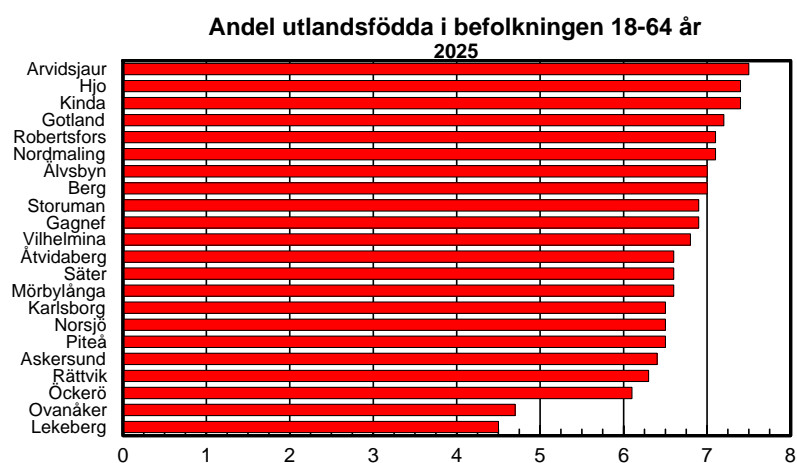
¹⁰ Detta bygger på antaganden i befolkningsprognosen från SCB.

Källa: SCB

Få utlandsfödda i Ovanåker och Lekeberg

De lägsta andelarna utrikes födda står att finna i ett antal glesbygdskommuner, främst belägna i skogslänen. År 2008 var andelen lägst i Ovanåker och Lekeberg, med 3,5 respektive 4 procent. Även 2025 väntas dessa kommuner ligga lägst, låt vara i omvänd ordning och efter smärre ökning. De invandrarglesa kommunerna är i allmänhet ganska små, även om enstaka undantag finns: Sundsvall, Luleå, Kungsbacka och Skellefteå har exempelvis invandrarandelar på mellan 6 och 10 procent. Mellan 2008 och 2025 väntas en särskilt stor uppgång i Burlöv, med 10,5 procentenheter, till 43,6 procent. Även i Gnosjö och Värnamo förutses markanta uppgångar. Två kommuner väntas minska sin andel utrikesfödda mellan 2008 och 2025: Surahammar med 2 procentenheter till 17,1 procent, samt Haparanda med 0,1 procentenheter till 43,8 procent. I Kiruna förblir andelen oförändrad, 9 procent.

Källa: SCB

Skånekommunerna ökar snabbast

Om man istället ser till den procentuella förändringen av antalet utlandsfödda 18-64-åringar mellan 2008 och 2025, är uppgången störst i tio Skånekommuner – samt Skara kommun – med ökning på 42-51 procent. I storstäderna är ökningstakten något lägre: 34,3 procent i Malmö, 29,6 procent i Stockholm och 27,8 procent i Göteborg. I allmänhet är det i de större kommunerna som de utlandsfödda ökar snabbast, något som stämmer med det empiriska faktum att utlandsfödda gärna söker sig till sina landsmän när det gäller boende och arbetsliv. Bland de 31 kommuner som väntas minska sin utlandsfödda befolkning i arbetsför ålder finns mest småkommuner i skogslänen och Bergslagslänen. Den största nedgången, 24,5 procent förutses för Surahammar, och därefter följer Smedjebacken, Kiruna och Pajala.

